

MATEMATIKAI GYAKORLATOK COMMODORE PLUS/4
SZÁMITÓGEPEN

A számítástechnikai foglalkozásokon az új anyagrészek oktatását minden esetben egy-egy működő program bemutatásával igyekszem eredményesebbé tenni. A következőkben olyan programot kívánok bemutatni, amelyik alkalmas

- a gyakorló órák, konzultációk és összefoglalások munkáját hatékonyabbá tenni;
- tökéletesíteni a hallgatók programirási technikáját;
- a programozási eljárások és fogások bemutatásával mintát adni egy korszerű oktatóprogram megírásához;
- koncentrációt megvalósítani a matematika tantárggyal.

A program megírásakor egy-egy feladat tömör kidolgozása mellett az áttekinthetőségre és a logikus szerkezeti felépítésre törekedtem.

A program szerkezeti felépítése és működése:

Mágneslemezzel betölthető a program és RUN utasítással indítható. Ezután megjelenik a képernyőn a fejléc és a főmenü.

KESZULT A SZOLNOKI RHF
TERMÉSZEZETTUDOMÁNYI
TANSZEKEN

PROGRAMOZAS BASIC NYELVEN
COMMODORE PLUS/4 SZÁMITÓGEPEN
MATEMATIKAI GYAKORLATOK

A FONTOSABB MATEMATIKAI ALLANDÓK	1
SZÁMELMELETI PROBLEMAK	2
AZ N-EDIK GYÖKVONÁS	3
BINOMIALIS EGYÜTHATÓ	4
EGYISMERTLENES EGYENLET	5
A FELADAT BEFEJEZÉSE	6

VALASZ A SZÁMOK ERINTESEVEL!

A felhasználó öt feladat, és a futtatás megállítása között választhat (egy gomb lenyomásával). Az egyes feladat az 1. almenüt jeleníti meg.

A PI ELDÖLLÍTÁSA HAJÓS MÓDSZEREVEL 1	1
A WALLIS-FORMULA PI ELDÖLLÍTÁSÁRA 2	2
LEIBNIZ SZÁMSORA PI ELDÖLLÍTÁSÁRA 3	3
AZ EULER-FELE 'C' ALLANDÓ	4
AZ 'E' SZÁM ELDÖLLÍTÁSA	5
A STIRLING-FORMULA N! SZÁMÍTÁSÁRA 6	6
A FELADAT BEFEJEZÉSE	7

VALASZ A SZÁMOK ERINTESEVEL!

A felhasználó hat feladat és a főmenübe történő visszatérés között választhat. A főmenü második feladata a 2. almenüt jeleníti meg.

TÍZESRŐL HETTES ALAPRA	1
KETTESRŐL TÍZES ALAPRA	2
TÍZESRŐL TÍZENHATOS ALAPRA	3
TÍZENHATOSRŐL TÍZES ALAPRA	4
PRIMSZÁMOK ELDÖLLÍTÁSA	5
EGY ALGORITMUS VIZSGÁLATA	6
PERMUTÁCIÓK ELDÖLLÍTÁSA	7
A FELADAT BEFEJEZÉSE	8

VALASZ A SZÁMOK ERINTESEVEL!

A felhasználó hét feladat és a főmenübe történő visszatérés között választhat. Programom - futtatás közben - bemutatja saját szerkezeti felépítését az aktuális programsorok képernyőre vitelével. A felhasználó a képernyőn megjelenő üzenetek alapján könnyen kezelni a programot - külön leírás és magyarázat nélkül. Ezek után az egyes feladatokról kívánok rövid ismertetést adni.

A π szám előállítására három eljárást adok. Elsőként Hajós professzorom rendkívül gyorsan (7 lépésben) konvergáló - átlagoló, geometriai alapokon nyugvó - közelítést.

HAJÓS MODSZERE A π KISZÁMITÁSÁRA:

ADOTT KERULETU S EGYRE TOBB OLDALU SZABALYOS SOKSZÖG BEIRT ES KORULIRT KÖRENEK SUGARAT HATAROZZUK MEG. A π ERTEKEHEZ JUTUNK TEHAT, HA HAJD AZ ADOTT KERULETET A KISZAMITOTT SUGARAK HATARERTEKEINEK KETSZERESEVEL OSZTJUK: TETEL:

HA K_1 ES N_1 EGY SZABALYOS SOKSZÖG BEIRT ES KORULIRT KÖRENEK SUGARAT JELOLI, AKKOR AZ UGYANAKORA KERULETU S KETARANYI OLDALU SZABALYOS BEIRT ES KORULIRT KÖRENEK K_2 ES N_2 SUGARAT A KOVETKEZO FORMULAK ADJAK:

$$K_2 = (K_1 + N_1) / 2, \quad ES \quad N_2 = \sqrt{N_1 * K_2}.$$

EZ A TETEL VALAMELY SZABALYOS SOKSZÖG K_1 ES N_1 ERTEKEBOL KIINDULVA, ELEG GYORS KÖZELITESSEL LEHETOVE TESZI π KISZAMITASAT, CELSZERU A KET EBYSEG-NYI KERULETU HEVYZETBOL KIINDULNI, AMELYRE:

$$K(1) = 0.25 \quad ES \quad N(1) = 0.25 * \sqrt{2}.$$

EZ ESETBEN $\pi = 1 / \text{LIM } K(I).$

Három számsorozat: $N(i)$ és $(K(i) + 2N(i))/3$ adja π közelítő értékeit. A program kiírja az eljárás lényegét (lásd: előbb) és ezután a közelítő értékeket (inverz módban megjelenítve a "pontos" értékeket).

```

1010 PRINT "A  $\pi$  SZÁM ELŐÁLLÍTÁSA HAJÓS MODSZERÉVEL"
1020 J=1: K2=0.25: N2=0.25*SQRT(2)
1030 PRINT " J   1/N(I)   1/K(I)  3/(K(I)+2*N(I))"
1040 DO
1050 : PRINT USING "###":J;
1060 : IF J=14 THEN PRINTUSINGS2*1/N2: ELSE PRINTUSINGS1*1/N2;
1070 : IF J=15 THEN PRINTUSINGS2*1/K2: ELSE PRINTUSINGS1*1/K2;
1080 : IF J=7 THEN PRINTUSING S2*3/(K2+2*N2): ELSE PRINTUSINGS1*3/(K2+2*N2)
1090 : K1=K2: N1=N2
1100 : J=J+1: K2=(K1+N1)/2: N2=SQRT(N1*K2)
1110 : GETKEY W$
1120 LOOP WHILE J<=17
    
```

A π SZÁM ELOALLITASA HAJOS MODSZEREVEL:

J	1/N(I)	1/K(I)	3/K(I)+2*N(I)
1	2.82842713	4.00000000	3.13444650
2	3.06146746	3.31370850	3.14116790
3	3.12144515	3.18259788	3.14156659
4	3.13654849	3.15172491	3.14159103
5	3.14033116	3.14411839	3.14159255
6	3.14127725	3.14222363	3.14159264
7	3.14151380	3.14175637	3.14159265
8	3.14157294	3.14163208	3.14159265
9	3.14158772	3.14160251	3.14159265
10	3.14159141	3.14159511	3.14159265
11	3.14159234	3.14159326	3.14159265
12	3.14159257	3.14159280	3.14159264
13	3.14159263	3.14159269	3.14159264
14	3.14159264	3.14159266	3.14159264
15	3.14159264	3.14159265	3.14159264
16	3.14159264	3.14159264	3.14159264
17	3.14159264	3.14159264	3.14159264

A π második előállítását adja Wallis formula, amely igen lassan konvergál - 239 lépésben mindössze 0,01 pontosan adja π értékét:

A π SZÁM ELOALLITASA WALLIS-FORMULAVAL

A KÖVETKEZO FORMULA ADJA A π SZÁMOT:

$$\pi = \frac{2 \cdot 2 \cdot 4 \cdot 4 \cdot 6 \cdot 6 \cdot 8}{2 \cdot 1 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 5 \cdot 7 \cdot 7} \dots$$

$\pi=3.14$, A LEPESSZÁM= 239

A π 'IRODALMI' ERTEKE 3.1415926536...

A fenti eredményt a következő utasítások állítják elő:

```

1240 PI=2: SZ=2: NE=1: N=0: J=1
1250 : PI=PI*SZ/NE
1260 : IF N=0 THEN NE=NE+2: N=1: ELSE SZ=SZ+2: N=0
1270 : J=J+1: IF J<239 THEN 1250
1280 CHAR ,2,18," $\pi$ "
1290 PRINT USING"@.##":PI
1300 PRINT ": A LEPESSZAM="J
1310 PRINT "A  $\pi$  IRODALMI ERTEKE 3.1415926536..."

```

Végül a π harmadik előállítás:

Leibniz alternáló számsora valamivel gyorsabban konvergál:

A π SZÁM ELŐÁLLÍTÁSA LEIBNIZ SZÁMSORÁVAL

A KÖVETKEZŐ FORMULA ADJA A π SZÁMOT:

$$\pi = 1 - \frac{1}{4} + \frac{1}{9} - \frac{1}{16} + \frac{1}{25} - \frac{1}{36} + \frac{1}{49} - \frac{1}{64} + \frac{1}{81} - \frac{1}{100} + \frac{1}{121} - \frac{1}{144} + \frac{1}{169} - \frac{1}{196} + \frac{1}{225} - \frac{1}{256} + \frac{1}{289} - \frac{1}{324} + \frac{1}{361} - \frac{1}{400} + \frac{1}{441} - \frac{1}{484} + \frac{1}{529} - \frac{1}{576} + \frac{1}{625} - \frac{1}{676} + \frac{1}{729} - \frac{1}{784} + \frac{1}{841} - \frac{1}{900} + \frac{1}{961} - \frac{1}{1024} + \frac{1}{1089} - \frac{1}{1156} + \frac{1}{1225} - \frac{1}{1300} + \frac{1}{1369} - \frac{1}{1444} + \frac{1}{1521} - \frac{1}{1600} + \frac{1}{1681} - \frac{1}{1764} + \frac{1}{1849} - \frac{1}{1936} + \frac{1}{2025} - \frac{1}{2116} + \frac{1}{2209} - \frac{1}{2304} + \frac{1}{2401} - \frac{1}{2500} + \frac{1}{2601} - \frac{1}{2704} + \frac{1}{2809} - \frac{1}{2916} + \frac{1}{3025} - \frac{1}{3136} + \frac{1}{3249} - \frac{1}{3364} + \frac{1}{3481} - \frac{1}{3600} + \frac{1}{3721} - \frac{1}{3844} + \frac{1}{3969} - \frac{1}{4100} + \frac{1}{4225} - \frac{1}{4356} + \frac{1}{4481} - \frac{1}{4609} + \frac{1}{4744} - \frac{1}{4864} + \frac{1}{5001} - \frac{1}{5136} + \frac{1}{5273} - \frac{1}{5409} + \frac{1}{5549} - \frac{1}{5688} + \frac{1}{5829} - \frac{1}{5969} + \frac{1}{6109} - \frac{1}{6250} + \frac{1}{6391} - \frac{1}{6531} + \frac{1}{6673} - \frac{1}{6816} + \frac{1}{6959} - \frac{1}{7104} + \frac{1}{7249} - \frac{1}{7396} + \frac{1}{7541} - \frac{1}{7688} + \frac{1}{7837} - \frac{1}{7984} + \frac{1}{8133} - \frac{1}{8284} + \frac{1}{8431} - \frac{1}{8580} + \frac{1}{8729} - \frac{1}{8880} + \frac{1}{9029} - \frac{1}{9180} + \frac{1}{9331} - \frac{1}{9484} + \frac{1}{9637} - \frac{1}{9792} + \frac{1}{9947} - \frac{1}{10104} + \frac{1}{10261} - \frac{1}{10420} + \frac{1}{10581} - \frac{1}{10744} + \frac{1}{10909} - \frac{1}{11076} + \frac{1}{11245} - \frac{1}{11416} + \frac{1}{11589} - \frac{1}{11764} + \frac{1}{11941} - \frac{1}{12120} + \frac{1}{12301} - \frac{1}{12484} + \frac{1}{12669} - \frac{1}{12856} + \frac{1}{13045} - \frac{1}{13236} + \frac{1}{13429} - \frac{1}{13624} + \frac{1}{13821} - \frac{1}{14020} + \frac{1}{14221} - \frac{1}{14424} + \frac{1}{14629} - \frac{1}{14836} + \frac{1}{15045} - \frac{1}{15256} + \frac{1}{15469} - \frac{1}{15684} + \frac{1}{15901} - \frac{1}{16120} + \frac{1}{16341} - \frac{1}{16564} + \frac{1}{16789} - \frac{1}{17016} + \frac{1}{17245} - \frac{1}{17476} + \frac{1}{17709} - \frac{1}{17944} + \frac{1}{18181} - \frac{1}{18420} + \frac{1}{18661} - \frac{1}{18904} + \frac{1}{19149} - \frac{1}{19396} + \frac{1}{19645} - \frac{1}{19896} + \frac{1}{20149} - \frac{1}{20404} + \frac{1}{20661} - \frac{1}{20920} + \frac{1}{21181} - \frac{1}{21444} + \frac{1}{21709} - \frac{1}{21976} + \frac{1}{22245} - \frac{1}{22516} + \frac{1}{22789} - \frac{1}{23064} + \frac{1}{23341} - \frac{1}{23620} + \frac{1}{23901} - \frac{1}{24184} + \frac{1}{24469} - \frac{1}{24756} + \frac{1}{25045} - \frac{1}{25336} + \frac{1}{25629} - \frac{1}{25924} + \frac{1}{26221} - \frac{1}{26520} + \frac{1}{26821} - \frac{1}{27124} + \frac{1}{27429} - \frac{1}{27736} + \frac{1}{28045} - \frac{1}{28356} + \frac{1}{28669} - \frac{1}{28984} + \frac{1}{29301} - \frac{1}{29620} + \frac{1}{29941} - \frac{1}{30264} + \frac{1}{30589} - \frac{1}{30916} + \frac{1}{31245} - \frac{1}{31576} + \frac{1}{31909} - \frac{1}{32244} + \frac{1}{32581} - \frac{1}{32920} + \frac{1}{33261} - \frac{1}{33604} + \frac{1}{33949} - \frac{1}{34296} + \frac{1}{34645} - \frac{1}{34996} + \frac{1}{35349} - \frac{1}{35704} + \frac{1}{36061} - \frac{1}{36420} + \frac{1}{36781} - \frac{1}{37144} + \frac{1}{37509} - \frac{1}{37876} + \frac{1}{38245} - \frac{1}{38616} + \frac{1}{38989} - \frac{1}{39364} + \frac{1}{39741} - \frac{1}{40120} + \frac{1}{40501} - \frac{1}{40884} + \frac{1}{41269} - \frac{1}{41656} + \frac{1}{42045} - \frac{1}{42436} + \frac{1}{42829} - \frac{1}{43224} + \frac{1}{43621} - \frac{1}{44020} + \frac{1}{44421} - \frac{1}{44824} + \frac{1}{45229} - \frac{1}{45636} + \frac{1}{46045} - \frac{1}{46456} + \frac{1}{46869} - \frac{1}{47284} + \frac{1}{47701} - \frac{1}{48120} + \frac{1}{48541} - \frac{1}{48964} + \frac{1}{49389} - \frac{1}{49816} + \frac{1}{50245} - \frac{1}{50676} + \frac{1}{51109} - \frac{1}{51544} + \frac{1}{51981} - \frac{1}{52420} + \frac{1}{52861} - \frac{1}{53304} + \frac{1}{53749} - \frac{1}{54196} + \frac{1}{54645} - \frac{1}{55096} + \frac{1}{55549} - \frac{1}{56004} + \frac{1}{56461} - \frac{1}{56920} + \frac{1}{57381} - \frac{1}{57844} + \frac{1}{58309} - \frac{1}{58776} + \frac{1}{59245} - \frac{1}{59716} + \frac{1}{60189} - \frac{1}{60664} + \frac{1}{61141} - \frac{1}{61620} + \frac{1}{62101} - \frac{1}{62584} + \frac{1}{63069} - \frac{1}{63556} + \frac{1}{64045} - \frac{1}{64536} + \frac{1}{65029} - \frac{1}{65524} + \frac{1}{66021} - \frac{1}{66520} + \frac{1}{67021} - \frac{1}{67524} + \frac{1}{68029} - \frac{1}{68536} + \frac{1}{69045} - \frac{1}{69556} + \frac{1}{70069} - \frac{1}{70584} + \frac{1}{71101} - \frac{1}{71620} + \frac{1}{72141} - \frac{1}{72664} + \frac{1}{73189} - \frac{1}{73716} + \frac{1}{74245} - \frac{1}{74776} + \frac{1}{75309} - \frac{1}{75844} + \frac{1}{76381} - \frac{1}{76920} + \frac{1}{77461} - \frac{1}{78004} + \frac{1}{78549} - \frac{1}{79096} + \frac{1}{79645} - \frac{1}{80196} + \frac{1}{80749} - \frac{1}{81304} + \frac{1}{81861} - \frac{1}{82420} + \frac{1}{82981} - \frac{1}{83544} + \frac{1}{84109} - \frac{1}{84676} + \frac{1}{85245} - \frac{1}{85816} + \frac{1}{86389} - \frac{1}{86964} + \frac{1}{87541} - \frac{1}{88120} + \frac{1}{88701} - \frac{1}{89284} + \frac{1}{89869} - \frac{1}{90456} + \frac{1}{91045} - \frac{1}{91636} + \frac{1}{92229} - \frac{1}{92824} + \frac{1}{93421} - \frac{1}{94020} + \frac{1}{94621} - \frac{1}{95224} + \frac{1}{95829} - \frac{1}{96436} + \frac{1}{97045} - \frac{1}{97656} + \frac{1}{98269} - \frac{1}{98884} + \frac{1}{99501} - \frac{1}{100120} + \frac{1}{100741} - \frac{1}{101364} + \frac{1}{101989} - \frac{1}{102616} + \frac{1}{103245} - \frac{1}{103876} + \frac{1}{104509} - \frac{1}{105144} + \frac{1}{105781} - \frac{1}{106420} + \frac{1}{107061} - \frac{1}{107704} + \frac{1}{108349} - \frac{1}{108996} + \frac{1}{109645} - \frac{1}{110296} + \frac{1}{110949} - \frac{1}{111604} + \frac{1}{112261} - \frac{1}{112920} + \frac{1}{113581} - \frac{1}{114244} + \frac{1}{114909} - \frac{1}{115576} + \frac{1}{116245} - \frac{1}{116916} + \frac{1}{117589} - \frac{1}{118264} + \frac{1}{118941} - \frac{1}{119620} + \frac{1}{120301} - \frac{1}{120984} + \frac{1}{121669} - \frac{1}{122356} + \frac{1}{123045} - \frac{1}{123736} + \frac{1}{124429} - \frac{1}{125124} + \frac{1}{125821} - \frac{1}{126520} + \frac{1}{127221} - \frac{1}{127924} + \frac{1}{128629} - \frac{1}{129336} + \frac{1}{130045} - \frac{1}{130756} + \frac{1}{131469} - \frac{1}{132184} + \frac{1}{132901} - \frac{1}{133620} + \frac{1}{134341} - \frac{1}{135064} + \frac{1}{135789} - \frac{1}{136516} + \frac{1}{137245} - \frac{1}{137976} + \frac{1}{138709} - \frac{1}{139444} + \frac{1}{140181} - \frac{1}{140920} + \frac{1}{141661} - \frac{1}{142404} + \frac{1}{143149} - \frac{1}{143896} + \frac{1}{144645} - \frac{1}{145396} + \frac{1}{146149} - \frac{1}{146904} + \frac{1}{147661} - \frac{1}{148420} + \frac{1}{149181} - \frac{1}{149984} + \frac{1}{150749} - \frac{1}{151516} + \frac{1}{152289} - \frac{1}{153064} + \frac{1}{153841} - \frac{1}{154620} + \frac{1}{155401} - \frac{1}{156184} + \frac{1}{156969} - \frac{1}{157756} + \frac{1}{158545} - \frac{1}{159336} + \frac{1}{160129} - \frac{1}{160924} + \frac{1}{161721} - \frac{1}{162520} + \frac{1}{163321} - \frac{1}{164124} + \frac{1}{164929} - \frac{1}{165736} + \frac{1}{166545} - \frac{1}{167356} + \frac{1}{168169} - \frac{1}{168984} + \frac{1}{169801} - \frac{1}{170620} + \frac{1}{171441} - \frac{1}{172264} + \frac{1}{173089} - \frac{1}{173916} + \frac{1}{174745} - \frac{1}{175576} + \frac{1}{176409} - \frac{1}{177244} + \frac{1}{178081} - \frac{1}{178920} + \frac{1}{179761} - \frac{1}{180604} + \frac{1}{181449} - \frac{1}{182296} + \frac{1}{183145} - \frac{1}{184004} + \frac{1}{184861} - \frac{1}{185720} + \frac{1}{186581} - \frac{1}{187484} + \frac{1}{188349} - \frac{1}{189264} + \frac{1}{190131} - \frac{1}{191004} + \frac{1}{191881} - \frac{1}{192764} + \frac{1}{193651} - \frac{1}{194544} + \frac{1}{195441} - \frac{1}{196344} + \frac{1}{197251} - \frac{1}{198164} + \frac{1}{199081} - \frac{1}{199996} + \frac{1}{200919} - \frac{1}{201844} + \frac{1}{202771} - \frac{1}{203704} + \frac{1}{204641} - \frac{1}{205584} + \frac{1}{206531} - \frac{1}{207484} + \frac{1}{208441} - \frac{1}{209404} + \frac{1}{210371} - \frac{1}{211344} + \frac{1}{212321} - \frac{1}{213304} + \frac{1}{214291} - \frac{1}{215284} + \frac{1}{216281} - \frac{1}{217284} + \frac{1}{218291} - \frac{1}{219304} + \frac{1}{220321} - \frac{1}{221344} + \frac{1}{222371} - \frac{1}{223404} + \frac{1}{224441} - \frac{1}{225484} + \frac{1}{226531} - \frac{1}{227584} + \frac{1}{228641} - \frac{1}{229704} + \frac{1}{230771} - \frac{1}{231844} + \frac{1}{232921} - \frac{1}{234004} + \frac{1}{235091} - \frac{1}{236184} + \frac{1}{237281} - \frac{1}{238384} + \frac{1}{239491} - \frac{1}{240604} + \frac{1}{241721} - \frac{1}{242844} + \frac{1}{243971} - \frac{1}{245104} + \frac{1}{246241} - \frac{1}{247384} + \frac{1}{248531} - \frac{1}{249684} + \frac{1}{250841} - \frac{1}{252004} + \frac{1}{253171} - \frac{1}{254344} + \frac{1}{255521} - \frac{1}{256704} + \frac{1}{257991} - \frac{1}{259084} + \frac{1}{260181} - \frac{1}{261284} + \frac{1}{262391} - \frac{1}{263504} + \frac{1}{264621} - \frac{1}{265744} + \frac{1}{266871} - \frac{1}{268004} + \frac{1}{269141} - \frac{1}{270284} + \frac{1}{271431} - \frac{1}{272584} + \frac{1}{273741} - \frac{1}{274904} + \frac{1}{276071} - \frac{1}{277244} + \frac{1}{278421} - \frac{1}{279604} + \frac{1}{280791} - \frac{1}{281984} + \frac{1}{283181} - \frac{1}{284384} + \frac{1}{285591} - \frac{1}{286804} + \frac{1}{288021} - \frac{1}{289244} + \frac{1}{290471} - \frac{1}{291684} + \frac{1}{292901} - \frac{1}{294124} + \frac{1}{295351} - \frac{1}{296584} + \frac{1}{297821} - \frac{1}{299064} + \frac{1}{300311} - \frac{1}{301564} + \frac{1}{302821} - \frac{1}{304084} + \frac{1}{305351} - \frac{1}{306624} + \frac{1}{307901} - \frac{1}{309196} + \frac{1}{310491} - \frac{1}{311796} + \frac{1}{313101} - \frac{1}{314416} + \frac{1}{315731} - \frac{1}{317056} + \frac{1}{318381} - \frac{1}{319716} + \frac{1}{321061} - \frac{1}{322404} + \frac{1}{323751} - \frac{1}{325104} + \frac{1}{326461} - \frac{1}{327824} + \frac{1}{329191} - \frac{1}{330564} + \frac{1}{331941} - \frac{1}{333324} + \frac{1}{334711} - \frac{1}{336104} + \frac{1}{337501} - \frac{1}{338904} + \frac{1}{340301} - \frac{1}{342116} + \frac{1}{343941} - \frac{1}{345764} + \frac{1}{347591} - \frac{1}{349424} + \frac{1}{351261} - \frac{1}{353104} + \frac{1}{354951} - \frac{1}{356804} + \frac{1}{358661} - \frac{1}{360524} + \frac{1}{362391} - \frac{1}{364264} + \frac{1}{366141} - \frac{1}{368024} + \frac{1}{369911} - \frac{1}{371804} + \frac{1}{373701} - \frac{1}{375604} + \frac{1}{377511} - \frac{1}{379424} + \frac{1}{381341} - \frac{1}{383264} + \frac{1}{385191} - \frac{1}{387124} + \frac{1}{389061} - \frac{1}{391004} + \frac{1}{392951} - \frac{1}{394904} + \frac{1}{396861} - \frac{1}{398824} + \frac{1}{400791} - \frac{1}{402764} + \frac{1}{404741} - \frac{1}{406724} + \frac{1}{408711} - \frac{1}{410704} + \frac{1}{412701} - \frac{1}{414704} + \frac{1}{416711} - \frac{1}{418724} + \frac{1}{420741} - \frac{1}{422764} + \frac{1}{424791} - \frac{1}{426824} + \frac{1}{428861} - \frac{1}{430904} + \frac{1}{432951} - \frac{1}{435004} + \frac{1}{437061} - \frac{1}{439124} + \frac{1}{441191} - \frac{1}{443264} + \frac{1}{445341} - \frac{1}{447424} + \frac{1}{449511} - \frac{1}{451604} + \frac{1}{453701} - \frac{1}{455804} + \frac{1}{457911} - \frac{1}{460024} + \frac{1}{462141} - \frac{1}{464264} + \frac{1}{466391} - \frac{1}{468504} + \frac{1}{470641} - \frac{1}{472764} + \frac{1}{474901} - \frac{1}{477044} + \frac{1}{479191} - \frac{1}{481344} + \frac{1}{483501} - \frac{1}{485664} + \frac{1}{487831} - \frac{1}{490004} + \frac{1}{492181} - \frac{1}{494364} + \frac{1}{496551} - \frac{1}{498744} + \frac{1}{500941} - \frac{1}{503144} + \frac{1}{505351} - \frac{1}{507564} + \frac{1}{509781} - \frac{1}{511804} + \frac{1}{514031} - \frac{1}{516064} + \frac{1}{518301} - \frac{1}{520344} + \frac{1}{522591} - \frac{1}{524596} + \frac{1}{526851} - \frac{1}{528916} + \frac{1}{531181} - \frac{1}{533264} + \frac{1}{535451} - \frac{1}{537544} + \frac{1}{539741} - \frac{1}{541844} + \frac{1}{544051} - \frac{1}{546164} + \frac{1}{548381} - \frac{1}{550504} + \frac{1}{552641} - \frac{1}{554764} + \frac{1}{556911} - \frac{1}{559044} + \frac{1}{561201} - \frac{1}{563344} + \frac{1}{565501} - \frac{1}{567664} + \frac{1}{569831} - \frac{1}{572004} + \frac{1}{574191} - \frac{1}{576384} + \frac{1}{578581} - \frac{1}{580784} + \frac{1}{582991} - \frac{1}{585204} + \frac{1}{587421} - \frac{1}{589644} + \frac{1}{591871} - \frac{1}{594004} + \frac{1}{596451} - \frac{1}{598604} + \frac{1}{600761} - \frac{1}{602924} + \frac{1}{605191} - \frac{1}{607364} + \frac{1}{609801} - \frac{1}{611944} + \frac{1}{614191} - \frac{1}{616304} + \frac{1}{618461} - \frac{1}{620584} + \frac{1}{622761} - \frac{1}{624904} + \frac{1}{627091} - \frac{1}{629264} + \frac{1}{631461} - \frac{1}{633644} + \frac{1}{635841} - \frac{1}{638044} + \frac{1}{640441} - \frac{1}{642644} + \frac{1}{644861} - \frac{1}{647084} + \frac{1}{649511} - \frac{1}{651764} + \frac{1}{654011} - \frac{1}{656284} + \frac{1}{658561} - \frac{1}{660864} + \frac{1}{663181} - \frac{1}{665484} + \frac{1}{667811} - \frac{1}{670124} + \frac{1}{672461} - \frac{1}{674764} + \frac{1}{677121} - \frac{1}{679484} + \frac{1}{681861} - \frac{1}{684244} + \frac{1}{686641} - \frac{1}{689044} + \frac{1}{691461} - \frac{1}{693884} + \frac{1}{696321} - \frac{1}{698764} + \frac{1}{701221} - \frac{1}{703684} + \frac{1}{706151} - \frac{1}{708624} + \frac{1}{711111} - \frac{1}{713604} + \frac{1}{716111} - \frac{1}{718624} + \frac{1}{721141} - \frac{1}{723664} + \frac{1}{726191} - \frac{1}{728724} + \frac{1}{731261} - \frac{1}{733804} + \frac{1}{736351} - \frac{1}{738904} + \frac{1}{741461} - \frac{1}{744024} + \frac{1}{746591} - \frac{1}{749164} + \frac{1}{751741} - \frac{1}{754324} + \frac{1}{756911} - \frac{1}{759504} + \frac{1}{762101} - \frac{1}{764704} + \frac{1}{767311} - \frac{1}{770324} + \frac{1}{772941} - \frac{1}{775964} + \frac{1}{778581} - \frac{1}{781604} + \frac{1}{784241} - \frac{1}{787284} + \frac{1}{790341} - \frac{1}{793404} + \frac{1}{796461} - \frac{1}{799544} + \frac{1}{802621} - \frac{1}{805724} + \frac{1}{808841} - \frac{1}{811944} + \frac{1}{815061} - \frac{1}{818184} + \frac{1}{821311} - \frac{1}{824444} + \frac{1}{827581} - \frac{1}{830684} + \frac{1}{833841} - \frac{1}{836964} + \frac{1}{840141} - \frac{1}{843284} + \frac{1}{846481} - \frac{1}{849644} + \frac{1}{852841} - \frac{1}{855924} + \frac{1}{859341} - \frac{1}{862444} + \frac{1}{865961} - \frac{1}{869504} + \frac{1}{873061} - \frac{1}{876624} + \frac{1}{880201} - \frac{1}{883784} + \frac{1}{887391} - \frac{1}{890984} + \frac{1}{894591} - \frac{1}{898204} + \frac{1}{901841} - \frac{1}{905464} + \frac{1}{909111} - \frac{1}{912764} + \frac{1}{916431} - \frac{1}{920104} + \frac{1}{923791} - \frac{1}{927404} + \frac{1}{931011} - \frac{1}{934644} + \frac{1}{938281} - \frac{1}{941924} + \frac{1}{945581} - \frac{1}{949184} + \frac{1}{952841} - \frac{1}{956464} + \frac{1}{960141} - \frac{1}{963784} + \frac{1}{967491} - \frac{1}{971164} + \frac{1}{974861} - \frac{1}{978464} + \frac{1}{982181} - \frac{1}{985804} + \frac{1}{989441} - \frac{1}{993084} + \frac{1}{996741} - \frac{1}{1000404} + \frac{1}{1004081} - \frac{1}{1007764} + \frac{1}{1011461} - \frac{1}{1015164} + \frac{1}{1018881} - \frac{1}{1022584} + \frac{1}{1026301} - \frac{1}{1030024} + \frac{1}{1033751} - \frac{1}{1037484} + \frac{1}{1041221} - \frac{1}{1044964} + \frac{1}{1048711} - \frac{1}{1052464} + \frac{1}{1056221} - \frac{1}{1060084} + \frac{1}{1063941} - \frac{1}{1067804} + \frac{1}{1071671} - \frac{1}{1075544} + \frac{1}{1079421} - \frac{1}{1083304} + \frac{1}{1087191} - \frac{1}{1091084} + \frac{1}{1094981} - \frac{1}{1098884} + \frac{1}{1102891} - \frac{1}{1106804} + \frac{1}{1110721} - \frac{1}{1114644} + \frac{1}{1118571} - \frac{1}{1122504} + \frac{1}{1126441} - \frac{1}{1130384} + \frac{1}{1134331} - \frac{1}{1138284} + \frac{1}{1142241} - \frac{1}{1146204} + \frac{1}{1150171} - \frac{1}{1154144} + \frac{1}{1158121} - \frac{1}{1162104} + \frac{1}{1166091} - \frac{1}{1170084} + \frac{1}{1174081} - \frac{1}{1178084} + \frac{1}{1182091} - \frac{1}{1186104} + \frac{1}{1190121} - \frac{1}{1194144} + \frac{1}{1198171} - \frac{1}{1202204} + \frac{1}{1206241} - \frac{1}{1210284} + \frac{1}{1214331} - \frac{1}{1218384} + \frac{1}{1222441} - \frac{1}{1226504} + \frac{1}{1230571} - \frac{1}{1234644} + \frac{1}{1238721} - \frac{1}{1242804} + \frac{1}{1246891} - \frac{1}{1250984} + \frac{1}{1255081} - \frac{1}{1259184} + \frac{1}{1263291} - \frac{1}{1267404} + \frac{1}{1271521} - \frac{1}{1275644} + \frac{1}{1279771} - \frac{1}{1283904} + \frac{1}{1288041} - \frac{1}{1292184} + \frac{1}{1296331} - \frac{1}{1300484} + \frac{1}{1304641} - \frac{1}{1308804} + \frac{1}{1312971} - \frac{1}{1317144} + \frac{1}{1321321} - \frac{1}{1325504} + \frac{1}{1329691} - \frac{1}{1333884} + \frac{1}{1338081} - \frac{1}{1342284} + \frac{1}{1346491} - \frac{1}{1350704} + \frac{1}{1354921} - \frac{1}{1359144} + \frac{1}{1363371} - \frac{1}{1367584} + \frac{1}{1371821} - \frac{1}{1376064} + \frac{1}{1380311} - \frac{1}{1384564} + \frac{1}{1388821} - \frac{1}{1393084} + \frac{1}{1397351} - \frac{1}{1401624} + \frac{1}{1405901} - \frac{1}{1410184} + \frac{1}{1414471} - \frac{1}{1418764} + \frac{1}{1423061} - \frac{1}{1427364} + \frac{$$

AZ EULER-FELE 'C' ÁLLANDÓ ELŐÁLLÍTÁSA

A KÖVETKEZŐ FORMULA ADJA A 'C' SZÁMOT:

$$C(N) = 1 + \frac{1}{2} - \frac{1}{3} + \frac{1}{4} - \dots + \frac{1}{N} - \ln N$$

C=0.577; A LEPESSZÁM= 1759

A 'C' SZÁM IRODALMI ÉRTEKE 0.577216...

Műszaki számítások során gyakran előfordul a természetes logaritmus alapszáma az e szám. Előállítását a következő programrész végzi:

```
1820 J=1: NE=1: E=1
1830 : E=E+1/NE
1840 : J=J+1: NE=NE*J
1850 : IF J<11 THEN 1830
1860 CHAR ,1,16,"E="
1870 PRINT USING "%.#0000000":E;
1880 PRINT " : A LEPESSZÁM=";J
1890 PRINT " @ AZ 'E' SZÁM ÉRTEKE 2.7182818285...
```

A végeredményt a képernyő mutatja:

AZ 'E' SZÁM ELŐÁLLÍTÁSA

A KÖVETKEZŐ FORMULA ADJA AZ 'E' SZÁMOT:

$$E = 1 + \frac{1}{1!} + \frac{1}{2!} + \frac{1}{3!} + \frac{1}{4!} + \dots$$

E=2.7182818; A LEPESSZÁM= 11

AZ 'E' SZÁM IRODALMI ÉRTEKE 2.7182818285...

Az első "almenő" zárófeladata nagy N-ekre az N! közelítő értéke előállítására Stirling-formulával. Az "élesített" formula (lásd: [3] irodalom 154. old.) használatát mutatom be:

```
2020 E=2.71828183: PI=3.14159265
2030 N=1: FK=1
2040 PRINT"### N N! N! KÖZELÍTÉSE HIBA###"
2050 : NF=SQR(2*PI*N)*(N/E)^(1+1/(2*N))
2060 : PRINT USING"###":N;
2070 : PRINT USING S4:FK;
2080 : PRINT USING S4:NF;
2090 : PRINT USING" ##.##":ABS(NF-FK)*100/NF; PRINT"% "
2100 : N=N+1: FK=FK*N
2110 : GETKEY W$
2120 IF N<33 THEN 2050
```

A képernyőn az előállítást tanulmányozhatjuk (több sor kiírása az adatmező túlcsoordulása miatt nem lehetséges):

A STIRLING-FORMULA, N! SZÁMITÁSA

A KÖVETKEZŐ FORMULÁT HASZNÁLJUK:

$$N! = \sqrt{2\pi N} \cdot \left(\frac{N}{e}\right)^N \cdot \left(1 + \frac{1}{24N}\right)$$

A KÖZELÍTÉS JOSSÁGÁT AZ 'ORDO' FÜGG-
VENNYEL FEJEZHETJÜK KI: O(1/N).

N	N!	N! KÖZELÍTÉSE	HIBA
1	1.000000E+00	1.383206E+00	27.70%
2	2.000000E+00	2.396755E+00	16.62%
3	6.000000E+00	6.308911E+00	11.88%
4	2.400000E+01	2.644445E+01	9.24%
5	1.200000E+02	1.298211E+02	7.57%
6	7.200000E+02	7.692514E+02	6.40%
7	5.040000E+03	5.336138E+03	5.55%
8	4.032000E+04	4.239630E+04	4.90%
9	3.628800E+05	3.795111E+05	4.36%
10	3.628800E+06	3.778630E+06	3.97%
11	3.991680E+07	4.141634E+07	3.62%
12	4.790016E+08	4.955078E+08	3.33%
13	6.227021E+09	6.425210E+09	3.08%
14	8.717829E+10	8.975604E+10	2.87%
15	1.307674E+12	1.343778E+12	2.69%
16	2.092279E+13	2.146456E+13	2.52%
17	3.556874E+14	3.643586E+14	2.38%
18	6.402374E+15	6.549827E+15	2.25%
19	1.216451E+17	1.243000E+17	2.14%
20	2.432902E+18	2.483356E+18	2.03%
21	5.109094E+19	5.210025E+19	1.94%
22	1.124001E+21	1.145200E+21	1.85%
23	2.585202E+22	2.631849E+22	1.77%
24	6.204484E+23	6.311791E+23	1.70%
25	1.551121E+25	1.576879E+25	1.63%
26	4.032915E+26	4.077318E+26	1.57%
27	1.086887E+28	1.105634E+28	1.51%
28	3.048883E+29	3.094106E+29	1.46%
29	8.841762E+30	8.968399E+30	1.41%
30	2.652529E+32	2.689257E+32	1.37%
31	8.222839E+33	8.33035E+33	1.32%
32	2.631308E+35	2.665472E+35	1.28%

Növekvő N-ek esetén a relatív hiba csökken. A "főmenü"
2. feladatában speciális számelméleti problémákat fogalmaz-

tan meg és dolgoztam ki. Az "almenü" elején a 2-es, a 10-es és a 16-os számrendszerek közti konverziót oldottam meg. Mindegyik átszámítási művelet tetszőleges sokszor ismételhető. A felhasználó által megadott számot a program átváltja a kívánt számrendszerbe - a szükséges információk egyidejű kiírásával. A tizes számrendszerből akettes számrendszerbe a következő programrész végzi az átalakítást:

```

2500 PRINT "TIZESRŐL KETTESRE"
2510 B$="": INPUT " 10 --> 2 ";D
2520 A=0
2530 : D=D/2
2540 : IF D=INT(D) THEN B$="0"+B$: ELSE B$="1"+B$
2550 D=INT(D): IF D>0 THEN 2530
2560 PRINT "B$ "B$
2570 PRINT "ISMETEL?": GETKEY W$
2580 IF W$="I" THEN 2500

```

Ellenkező irányba a következő utasítások állítják elő az eredményt:

```

2640 PRINT "KETTESRŐL TIZESRE"
2650 D=0: INPUT " 2 ---> 10 ";A$
2660 FOR C=0 TO LEN(A$)-1
2670 : IF ASC(MID$(A$,C+1,1))=48 THEN 2690
2680 : D=D+2*(LEN(A$)-C-1)
2690 NEXT C
2700 PRINT "D "D
2710 PRINT "ISMETEL?": GETKEY W$
2720 IF W$="I" THEN 2640

```

A tizesről a tizenhatos számrendszerbe történő átszámítás utasításai:

```

2780 PRINT "TIZESRŐL TIZENHATOSRA"
2790 H$="": INPUT " 10 ---> 16 ";D
2800 : H=INT(D/16): H$=D-H*16
2810 : IF H<10 THEN H$=CHR$(H+48)+H$: ELSE H$=CHR$(H+55)+H$
2820 : D=H: IF H<>0 THEN 2800
2830 PRINT "H$ "H$
2840 PRINT "ISMETEL?": GETKEY W$
2850 IF W$="I" THEN 2780

```

A visszafelé történő átalakítást a következő programrész végzi el:

```

2910 PRINT "E TIZENHATOSRÓL TIZESRE"
2920 T=0: INPUT "Is ---> 10 ";Ts
2930 FOR I=1 TO LEN(Ts)
2940 : Js=(MID$(Ts,I,1)): K=ASC(Js)
2950 : IF K>47 AND K<58 THEN J=VAL(Js)
2960 : IF K>64 AND K<71 THEN J=ASC(Js)-55
2970 : T=T+J+10*(LEN(Ts)-I)
2980 NEXT I
2990 PRINT "T"
3000 PRINT "E ISMETEL?": GET$Ev, W$
3010 IF W$="I" THEN 2910

```

E sorozat 5. feladata a prímszám előállító program.

Eredetileg FORTRAN fordítóval BULL-GAMMA gépen futtattam még a '70-es években Debrecenben. Ebből a formából készült ez az átírás. Egyik érdekessége az előállításához szükséges négyzetgyökvonás - ami egyébként SQR függvénnyel végezhető - ki-kerülését a 3240 és a 3250 sorokban közelítéssel végeztem el:

```

3190 F(2)=2: F(3)=3: K0=5: KG=2
3200 FOR J=4 TO 139
3210 : F(J)=K0
3220 : PRINT USING "#####";F(J-2);
3230 : K0=K0+2
3240 : KG=(KG+K0/K0)/2
3250 : K0=(K0+K0/K0)/2
3260 : K=2
3270 : K=K+1: IK=F(K)
3280 : IF IK*INT(K0/IK)=K0 THEN 3230
3290 : IF IK<K0 THEN 3270
3300 NEXT J

```

Az eljárás alap gondolatát a felhasználó képernyőről olvashatja le, az előállított primekkel együtt:

PRIMSZÁMOK ELŐÁLLÍTÁSA

AZ ELJÁRÁS ALAPGONDOLATA, HOGY AZ ELSŐ PRIMSZÁM, A 2 ISMERT, ES ENNEK FELHASZNÁLÁSÁVAL A TOBBI PRIMSZÁM IS MEGHATÁROZHATÓ A KÖVETKEZŐ MÖGÖN:

VALAMENNYI PARATLAN SZÁMRA A 2 UTÁN MEGNEZZÜK, HOGY OSZTHATÓK-E AZ ELJÁRÁS SORÁN EDDIG MEGHATÁROZOTT AZON PRIMSZÁMOKKAL, AMELYEK NEM NAGYOBBAK A SZÁM NÉGYZETGYÖKÉNEL.

AZ ELSŐ 136 PRIMSZÁM:

2	3	5	7	11	13	17	19
23	29	31	37	41	43	47	53
59	61	67	71	73	79	83	89
97	101	103	107	109	113	127	131
137	139	149	151	157	163	167	173
179	181	191	193	197	199	211	223
227	229	233	239	241	251	257	263
269	271	277	281	283	293	307	311
313	317	331	337	347	349	353	359
367	373	379	383	389	397	401	409
419	421	431	433	439	443	449	457
461	463	467	479	487	491	499	503
509	521	523	541	547	557	563	569
571	577	587	593	599	601	607	613
617	619	631	641	643	647	653	659
661	673	677	683	691	701	709	719
727	733	739	743	751	757	761	769

A hatodik feladatban - 2 szám legnagyobb közös osztóját kétféleképpen állítom elő. A felhasználó által megadott számok legnagyobb közös osztójának előállításai idejét láthatjuk a képernyőn. Vizsgálhatjuk, hogy "közele" vagy "távoli" számok megadása esetén melyik algoritmus a gyorsabb:

```

3410 INPUT "A,B" A?,B?:A,B
3420 A1=A: A2=B: T1="000000"
3430 IF A=B THEN 3460
3440 IF A>B THEN A=A-B: ELSE B=B-A
3450 GOTO 3430
3460 GOSUB 3500
3470 LIST 3430-3450
3480 A=A1: B=A2: T1="000000"
3490 IF B>A THEN X=A: A=B: B=X
3500 IF B=0 THEN 3520
3510 X=A-INT(A/B)*B: A=B: B=X: GOTO 3500
3520 GOSUB 3500
3530 LIST 3490-3510
3540 PRINT "A,B ISMETEL?": GETK: W$
3550 IF W$="I" THEN 3410: ELSE RETURN
3560 D=T1: PRINT "A1*ES*A2*LEH-D-JA"
3570 PRINT "AZ ELJARAS IDEJE D/60*SEC."
3580 RETURN

```

Többször lefuttatva ezt a programrészt, észrevehető, hogy bizonyos esetekben az egyszerűbb algoritmus gyorsabban dolgozik, mint az "ügyesebb és okosabb" párja! A második feladatsor befejezéseként N szám permutációjának előállítását mutatom be.

```

3750 FOR J=1 TO 4: X(J)=J: Y(J)=J: NEXT J
3760 S=9: O=1
3770 : CHR ,0,S,"
3780 : FOR J=1 TO 4
3790 : PRINT USING "##":X(J);
3800 : NEXT J
3810 : S=S+1: IF S=15 THEN S=9: O=O+10
3820 : N=1
3830 : N=N+1: K=X(1)
3840 : FOR J=2 TO N: X(J-1)=X(J): NEXT J
3850 : X(N)=K
3860 : IF Y(N)<>1 THEN Y(N)=Y(N)-1: GOTO 3770
3870 Y(N)=N: IF N<4 THEN 3830

```

A megoldás érdekessége, hogy a permutálandó elemek halmazával azonos számosságú a "kapcsolók" halmaza, melynek elemei jelzik a végrehajtandó cseréket. Az eljárás algoritmus és ennek N=4-re történő alkalmazása esetén a penntációk a képernyőre íródnak.

PERMUTÁCIÓK ELŐÁLLÍTÁSA

AZ ELJÁRÁS ALGORITMUSA:
 ELŐSZOR AZ ELSŐ KÉT SZÁMOT CSERELJÜK FEL, AZAZ LEPTETJÜK CIKLIKUSAN BALRA, MAJD AZ EREDETI SORREND HELYREÁLLÍTÁSA UTÁN AZ ELSŐ HÁRMAT STB. AZ ELSŐ K SZÁMOT ÖSSZESEN K-SZOR LEPTETJÜK BALRA, A K-ADIK LEPÉS UTÁN AZ EREDETI SORREND ÁLL VISSZA. EZUTÁN AZ ELSŐ K+1 SZÁMOT CIKLIKÁLJUK STB. AZ Y TOMB ELEMEI MUTATJAK, HOGY HÁNYSZOR KELL HEG LEPTETNÜNK.

NEGY ELEM PERMUTÁCIÓI

1	2	3	4
2	1	3	4
2	3	1	4
3	2	1	4
3	1	2	4
1	3	2	4
2	3	4	1
3	2	4	1
3	4	2	1
4	3	2	1
4	2	3	1
2	4	3	1
3	4	1	2
4	3	1	2
4	1	3	2

1	4	3	2
1	3	4	2
3	1	4	2
4	1	2	3
1	4	2	3
1	2	4	3
2	1	4	3
2	4	1	3
4	2	1	3

A "főmenü" 3. feladata az N-edik gyökvonás közelítő eljárásának bemutatása. A felhasználó az algoritmust a képernyőről kapja meg:

AZ N-EDIK GYÖKVONÁS

A KÖZELÍTŐ SZÁMITÁSHOZ A KÖVETKEZŐ
FORMULÁT HASZNÁLJUK:

$$X_1 = \frac{1}{K} * ((K-1) * X_0 + \frac{A}{X_0^{K-1}})$$

AHOL AZ ALAP 'A', A GYÖKKITEVŐ 'K', A
GYÖK ELSŐ KÖZELÍTŐ ÉRTEKE 'X0' ES A
MEGADOTT FORMULÁVAL SZÁMITOTT GYÖK AZ
'X1'. EZUTAN X1-ET VISSZUK X0 HELYERE
ES EZT AZ ELJÁRÁST ISMÉTELJUK, AMIG
KÉT EGYMÁSUTANI KÖZELÍTÉS NEM KERÜL A
MEGADOTT 'HK' HIBAKORLATHAL KÖZELEBB.

A felhasználó által megadott alap, gyökkitevő és hibakorlát felhasználásával kezdi a program a számolást. Megadottam egy küszöbindexet arra az esetre, ha a kapott gyökök sorozata nem adna konvergens számsorozatot. Ekkor természetesen az eljárás leáll és a program visszatér parancs üzemmódba.

```

4070 PRINT "000 AZ N-EDIK GYÖKVONÁS"
4080 INPUT "000 A=? ,K=? ,HK=":A,K,HK
4090 IF ABS(A)<1E-30 THEN 4070
4100 IF ABS(A)>1 THEN X0=A/2: GOTO 4120
4110 X0=.5
4120 J=0: L=444: PRINT"000 I SZAMOLOK!"
4130 X1=((K-1)*X0+A/(X0^(K-1)))/K
4140 J=J+1: IF J=>L THEN PRINT"NEH KONVERGALT": GOTO 4170
4150 IF ABS(X1-X0)>HK THEN X0=X1: GOTO 4130
4160 CHAR ,1,9,STR$(K)+"-IK GYOK"+STR$(A)+"=" +STR$(X1)
4170 CHAR ,2,11,"A LEPESSZAM="+STR$(J)
4180 CHAR ,2,13,"ISMETEL?": GETKEY W#
4190 IF W#="1" THEN 4070

```

A feladat tetszőlegesen sokszor ismételhető. Erdemes kipróbálni a programot negatív és törtekűvel, valamint negatív alap esetén is!

A főmenü 4. feladata a binomiális együttható kiszámítása.

```

4250 PRINT "BINOMIALIS EGYÜTTHTATO"
4260 INPUT "N=?,K=?":N,K
4270 IF N<0 OR K<0 THEN 4250
4280 IF K>INT(N) THEN 4250
4290 IF N<>INT(N) THEN 4250
4300 N=N-1: X=N: Y=K
4310 IF N=K THEN K=N-K
4320 IF K=0 OR K=N THEN 4370
4330 N=N/K
4340 : N=N-1: K=K-1
4350 : IF K=0 THEN 4370
4360 : N=N*N/K: GOTO 4340
4370 PRINT "ALATT":Y="N"
4380 PRINT "ISMETEL?": GETKEY W$
4390 IF W$="I" THEN 4250

```

A program a felhasználótól kéri a számításához szükséges N és K számokat, majd megvizsgálja ezeket, amennyiben nem megfelelőek, úgy új számokat kér.

A számítás gyorsítása végett felhasználok a 4310-es sorban a következő összefüggést:

$$\binom{N}{K} = \binom{N}{N-K},$$

továbbá K=0, illetve K=N esetén azonnal kiíratom az 1 végeredményt. Másik ötletem - ami az esetleges túlszordulás ellen véd, nagy N esetén - a 4340 és 4360-as sorokban található meg. A feladat tetszőlegesen sokszor ismételhető. Az utolsó feladat a egyismeretlenes egyenlet közelítő megoldása. A témáról a képernyőtartalom ad tömör útbaigazítást a felhasználónak.

AZ EGYISMERETLENES EGYENLET GYOKE

LEGYEN AZ $X \mapsto F(X)$ FÜGGVÉNY ERTELMEZVE AZ $[a; b]$ INTERVALLUMON, LEGYEN FOLYTONOS ES DIFFERENCIÁLHATO. LEGYEN ADVA AZ $F(X)=0$ EGYENLET. HOZZUK $X=B(X)$ ALAKRA, HA A GYOK KÖRNYEZETÉBEN IG $|X| < 1$, AKKOR A GYOK MEGHATÁROZÁSA A KÖVETKEZŐ MÓDON TÖRTEHNETHET:

KIVALASZTJUK AZ ERTELMEZESI TARTOMÁNY
 $x=x_0$ HELYET ES KISZAMITJUK x_1 ERTEHET
 AZ $x=G(x)$ OSSZEFUGGESBOL. EZT AZ EL-
 JARAST ISMETELJUK, AMIG KET EGYMASU-
 TANI KOZELITES NEM KERUL A MEGADOTT
 "HK" HIBAKORLATIHAL KOZELEBB.

A következö listáról látható, hogy a gép a 4610-es programsorban STRING formában kéri a G(X) kifejezést (léves beírás esetén lehetőséget adok a hiba javítására). A mindenkor G(X) numerikus formába történi átalakítását gépi kódú rutin végzi és az eltárolást a 4680-as programsornak megfelelö memóriacímre a 4680-as utasítás végzi el.

```

4600 PRINT "G(X) AZ EGYENLETNEGOLDAS"
4610 INPUT "G(X) ? G(X) " : G
4620 PRINT "G(X) EGSSZONDOLTA?"
4630 GETKEY W$: IF W$ < "M" THEN 4600
4640 POKE 239,3: POKE 1319,19
4650 POKE 1320,13: POKE 1321,13
4660 PRINT CHR$(147)"ABOODEFFNA(X)=""X":RETURN"
4670 PRINT "GOTO4680": SYS 34578
4680 INPUT "GYOK=" : X
4690 PRINT "SSZ= A GYOK= ELTERES="
4700 GOSUB 4600
4710 J=0
4720 : X1=FNA(X): J=J+1
4730 : PRINT USING " ###":J:
4740 : PRINT USING " -0.#####1111":X1:
4750 : PRINT USING " -0.#####1111":ABS(X1-X)
4760 : GETKEY W$: IF W$="T" THEN 4790
4770 : X=X1
4780 GOTO 4720
4790 PRINT "GYOKOT HETEL?"
4800 GETKEY W$: IF W$="I" THEN 4600
4810 PRINT "EGYENLETET HETEL?"
4820 GETKEY W$: IF W$="I" THEN 4600
  
```

4860 DEFFNA(X)=SIN(X):RETURN

A gép a 4680-as sorban kéri az egyenlet gyökének kezdö értékét. Ezután kezd az iterációs ciklus (4720...4780) mdködni és a kapott x_1, x_2, \dots értékeket folyamatosan megjele-
 niti addig, amig le nem nyomjuk a T-betű billentyűjét. Ez
 esetben lehetőség nyílik másik gyökkel kezdeni újabb iterá-

ciót, vagy másik egyenlet megoldását kérni. A program futtatásához néhány egyenletet ajánlok. Igen szemléletes a $-x + \cos x = 0$ egyenlet gyökének keresése. Célszerű a 0,5 kezdő értéket választani a gyök keresésekor ($x \approx 0,738$).

Második feladatként az $x^2 - 3 = 0$ egyenletet válasszuk! Ezt $x = x^2 + x - 3$ alakra hozhatjuk. Az $x = 1,7$ hely környezetéből indulva nem kapunk a gyökre konvergáló sorozatot. Ez természetes, hiszen nem teljesül a szükséges feltétel. Szorozzuk be egy alkalmasan választott konstanssal az eredeti egyenletet és így a következő egyenletet kapjuk:

$$x = x + \frac{1}{12} (x^2 - 3).$$

Ekkor a $-1,7$ -et célszerű kezdő értéknek választani. Ha a konstans $-\frac{1}{6}$ -nak választjuk, akkor a pozitív ($1,732$) gyöket kapjuk meg. Igen érdekes eredményeket ad a $-ax^2 + ax - x = 0$ egyenlet megoldása.

Divergencia esetén általában célhoz vezet a $G(X)$ inverzének előállítására és beírása.

Ezt a programot az elmúlt kiképzési évben már használtam. Lefuttatása eredményesnek mutatkozott. Jól kiegészítette a tanári magyarázatot, a hallgatók a működő programot tanulmányozhatták, és ez az elméleti anyag elmélyítését is szolgálta. Szükség esetén - tovább fejlesztve - átírom IBM PC-re, ha az oktatás technikai feltételei ezt lehetővé teszi. Programom tanulmányozásához és esetleges felhasználásához az olvasónak minden szükséges segítséget megadok és ehhez sok sikert kívánok!

FELHASZNALT IRODALOM

1. / Dr. Szász Pál: A differenciál- és integrálszámítás elemei (1950.)
2. / Dr. Hajós György: Bevezetés a geometriába (1966.)
3. / Dr. Rényi Alfréd: Valószínűségszámítás (1989.)
4. / Fekete István: Matematika és számítástechnika (1986.)
5. / Dr. Úry: Commodore plus 4 felhasználói kézikönyv (1988.)
6. / Kármán - Biot: Matematikai módszerek (1962.)
7. / Besenthal - Muus: Plus/4 kézikönyv (1989.)
8. / Mikroszámítógép magazin
9. / Középiskolai Matematikai Lapok
10. / C újság